

Te Kaupae 1 Toi Puoro 2025

92091 Te whakamahi i ngā āhuatanga toi puoro kia puta ai he mahinga toi

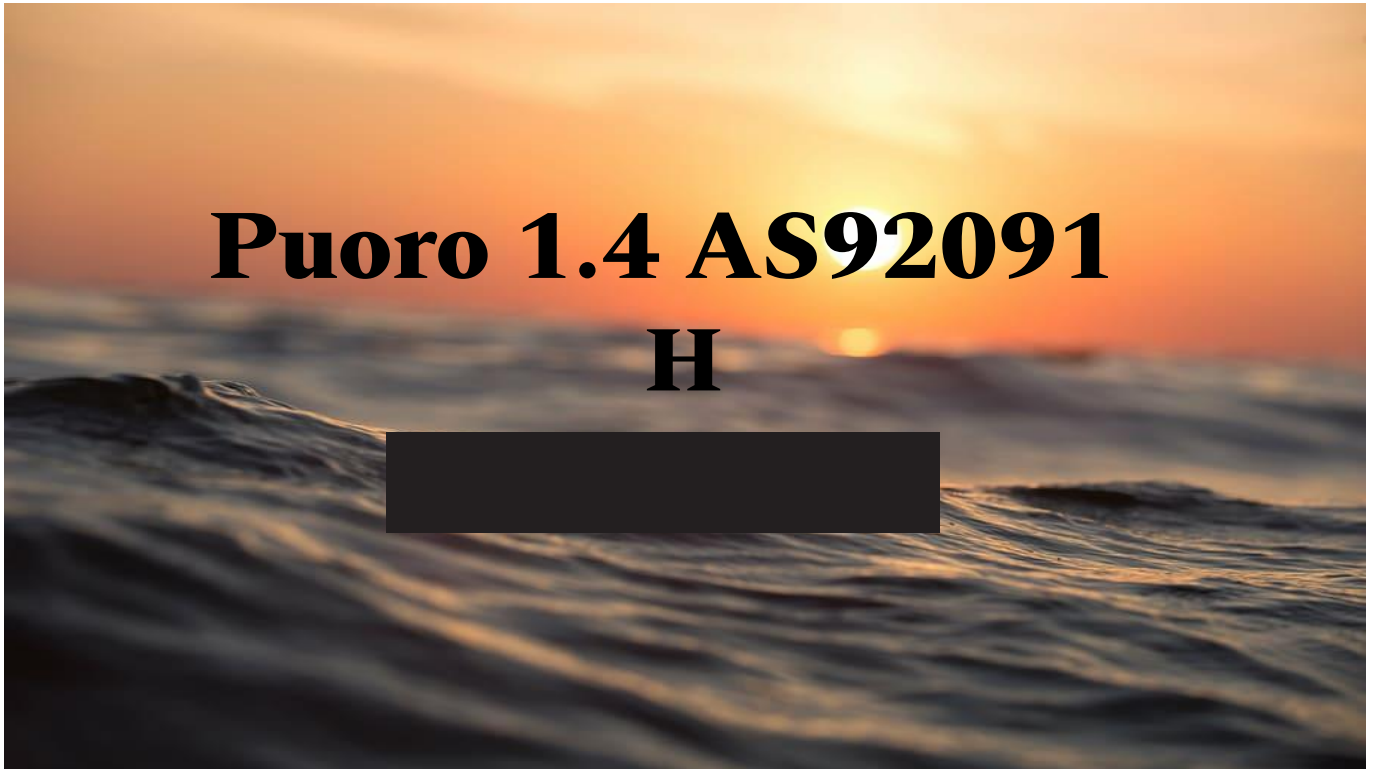
Ngā Whiwhinga: E 4

Kairangi	Kaiaka	Paetae
Ka whakamahi i ngā āhuatanga toi puoro e whai tikanga ana kia puta ai he mahinga toi.	Ka whakamahi i ngā āhuatanga toi puoro e whaitake ana kia puta ai he mahinga toi.	Ka whakamahi i ngā āhuatanga toi puoro kia puta ai he mahinga toi.

HE TAUAROMAHĪ

No part of the candidate's evidence in this exemplar material may be presented in an external assessment for the purpose of gaining an NZQA qualification or award.

Tā te ākonga (Kairangi)

Paearu Paetae

Paetae	Kaiaka	Kairangi
Ka whakamahi i ngā āhuetanga toi puoro kia puta ai he mahinga toi.	Ka whakamahi i ngā āhuetanga toi puoro e whaitake ana kia puta ai he mahinga toi.	Ka whakamahi i ngā āhuetanga toi puoro e whai tikanga ana kia puta ai he mahinga toi.

Ngā huānga toi puoro

- **Ngā taonga puoro** - Te Reo ā-rongo o tētahi taonga whakatangitangi
- **Ngā Kupu** -Ngā kupu me ngā whakamārama i roto i ngā kupu
- **Te Haa/ Te Wairua** -Te haa, ngā kare-a-roto , te ngākau
- **Te Reo**
-Te Reo ā-rongo o tētahi taonga whakatangi
- **Te Oro**
-hāmama -rōreka -ngawari
- **Te Hāngū**
-Kaore he kupu/reo
- **Te Raupapa**
-Te Raupapa me te mahere o te katoa o ngā mahi e hangai ana ki te mahi puoro
- **Te Tangiata**
-Ngā reo rereke, reo matua, reo haumarū, reo haumarangai
- **Te Rangi**
-Ngā reo ora, ngā note
- **Te Manawataki**
-Te piti o te mahi puoro, takahi, rakuraku
- **Te Tairongo**- kare-a-roto

Ngā maramatanga ki ngā huānga toi puoro

-Ngā kupu - He waiata/mōteatea e whakamārama i ngā āhuatanga me te mamae i pā mai ki ngā tupuna i roto i te pahūtanga o Tarawera, i roto i ngā kupu.

Te Wairua - He wairua pōturi, he wairua pouri, he wairua e tangi ana ki ngā mate. He kaupapa whakahirahira tenei a Tarawera mo matou o Te Arawa, he mea tangi ana ki mate \.

Te Reo - Ka rongo ai i te reo wahine, otira te reo tāne/koroua. Te reo tangi hotuhotu ki te hunga ngaro ana ki te pō.

Ngā taonga puoro - ko te reo o te korokoro e tangi ana ki ngā morehu i mate i runga i ngā āhuatanga o tērā maunga o tatou.

Te Tairongo- Ko ngā kare-a-roto pouri, e whakaatu ana i ngā roimata e heke ana, i runga i te whakaaro a o tātau tupuna i roto ki te pahūtanga.

Tangiata- Te Reo pōturi o ngā kuia, koroua hoki, he reo mōteatea. He waiata tangi. He waiata whakamaumahara. Noreira ka ranu enei āhuatanga katoa, ko te tairongo tērā.

Te Manawataki- He manawataki pōturi. Ko te pōturi nei e whakaatu ana i nga karearoto katoa o te kaupapa. O nga maharatanga, o naga taumahatanga i aua wā.

Te Raupapa- Ko ngā wāhanga o te moteatea, ko mahere o nga rarangi, ā ka whakaatu i te kaupapa.

Noho Marae

I te timatanga o te tau i haere mātau kō te wharekura ki te marae o Hurungaterangi ki te wananga i nga korero mo Te Pakarutanga o Tarawera. Kō ngā painga ki ahau kō te ako matauranga hou pera ki nga hitori o Te Wairoa me te pahutanga o Tarawera. He tino rawe hoki te whakawhanaunga me te ako waiata hou.

I tino hikaka te wairua i taku rongo i te eke poti matou me te amio i te roto o Tarawera. I tae matau ki wahi rereke penei i te pa o Te Ariki, katahi ka hikoia nga tapuwāe a o tatou tupuna ki te roto o Rotomahana, i reira nga taonga whakamiharo o te ao, ara a Te Tarata me Otukapuarangi, heoi kua tanumia ki nga wai, me te paru o Rotomahana. Ka tae ki tāku tino wahi ko hot water beach, i tae matau ki reira ki te kauhoe. I peke mai te poti ki roto i te wai. Tino pai

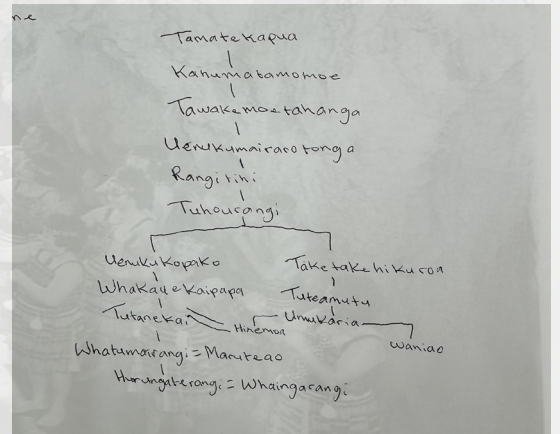
Kei te taha katau o te paetuku nei te hotaka o ta matou noho marae, koinei nga mahi i whai a matou, ka nui nga akoranga, ka nui nga korero tuku iho, nga haerenga me nga mahi hei tuapapa mo nga marau maha o te tau nei.

Whakapapa

Ka timata ki te Rangatira o Te Arawa Waka ko Tamatekapua, nana ko Kahumatamomoe, ka puta ko Tawekemoetahanga, heke iho ki a Uenukumairarotonga, nana ko Rangitihi, ka puta ko Tuhourangi, na Tuhourangi ka puta Taketakehikuroa, na Taketakehikuroa ka puta ko Tuteamutu, nana ko Umukaria, na Umukaria ka puta ko Wahiao raua ko Hinemoa.

Ka hoki atu ki a Tuhourangi ka puta ko Uenukukopako, ka puta ko Whakaue-Kaipapa, ka moe a Whakaue Kaipapa ki a Rangioru ka puta ko Tutane kai, nana ko Whatumairangi, ka moe a Whatumairangi ki a Maruteao ka puta ko Hurungaterangi.

Kōrero tuku iho

I mua tonu mai o te pakarutanga o Tarawera, he aio te whenua o Te Wairoa, ka nui nga ahuatanga turuhi i konei, i tae mai te manuhiri ki Te Wairoa hei tiro tiro ki te ataahua o nga taonga whakamiharo o te ao, penei i Te Tarata me Otukapuarangi, nga ngawha i kauria e te tangata, nga ngawha puia, ngawha rongoa, te tunu kai ano hoki, koinei he wahi mo nga turuhi e ahei ratou te kite i nga whenua me te ahurea o te Maori.

I haere mai nga turuhi ki Rotorua ki te pa o Te Wairoa ki te kite i nga whenua taiao ataahua o te ao, tino pai ki a ratau i Te Tarata me Otukapuarangi natemea kare ratau kua kite he mea pera, tino harikoa ratau mo nga ngawha whakamiharo kia whakamahi hei wai rongoa. Ohorere ratau kia kite i nga rereketanga a nga ahurea e rua. Ka whakaatuhia matau i nga mahi kapahaka ki te marae o Hinemihi kia ako nga turuhi i nga ahuatanga o te ao Maori. I haria nga turuhi ki runga poti ki wahi ke pera ki a Te Ariki kia pokaiwhenua, kia uru hoki ki Rotomahana.

I nga ra o muri i noho ratau ki te hotera o Rotomahana.

S.S. TARAWERA IN MILFORD SOUND. 179. MORRIS

Kōrero Atua, kōrero purakau

I te tau 1886 10 o pipiri 2 karaka i te ata, i timata te whenua kia ru, ru ai nga maunga e toru ko Tarawera, Ruawahia me Wahanga. E ai ki nga korero i kite ai a Tamaki-makarau i te nui o te pungarehu ki te rangi. Na te nui o te rangitoto i tanumia Nga ngawha whakamiharo ki raro i te roto o Rotomahana. Na te nui o te rangitoto e haere i runga i nga whare ka mate ai nga iwi e tata ana ki nga maunga. I mate ai 150 nga tangata katoa i roto i te pahutanga. I whakia a Te Paea Hinerangi ki nga tangata kia uru atu ki tana whare, na ana mahi i ora ai e 62 nga tangata. Na te pahutanga i hunuku te iwi o Tuhourangi ki Te Whakarewarewa. I ora tonu ai te tohunga Tuhoto-Ariki i roto i tana whare i raro i te paruparu. I tango tetahi hunga pakeha i te paru, ka haria ratau i a ia ki tetahi hohipera, i tapahi tetahi o nga pakeha i te makawe o Tuhoto-Ariki ka mate ia, i mate a Tuhoto natemea i kawea tana makawe i tana mana me te tapu. I mate hoki te tangata i tapa i te makawe o te tohunga.

Mahi ā rōpū

I wehewehe matau ki roto i etahi roopu kia kapohia i nga mataraunga o te kaupapa o Tarawera.

I mahi whakaari a roopu e pā ana i mua, whai muri hoki o te pahutanga. I takaro kemu i roto i ngā roopu, ko te roopu toa ka whiwhi maha ngā rare.

Ko tāku roopu o Mokorito i toa i etahi kemu, tino pai ngā kemu kia maumahara ki ngā ahuatanga me ngā hitori o Tarawera.

Nga kupu o te waiata

E muri ahiahi kia noho i au
Tangi ana porutu ki tohe, kotahi nga rangi
Te kau mai ko Hinemoa
Kau noa atu ana i te wai ki Motutawa
E hei aku rongo i te rere tangi kino hune
Kei raro tuku atu ana
He aroha noa ake ki a koe noa
I wehe a taua i te rā wiki a piko pō
Haria mai nei ahu hei pairiri ma Aterea

Koinei tetahi o nga moteatea ka waiatahia i te marae o Hurungaterangi, he moteatea ka kawe nei e matou o te Kura, tuatahi ake, kia hapai a kui ma, a koro ma ki runga ano i te marae, tuarua kia pupuri i nga korero tuku iho a o tatou matua tupuna.

I titoa tenei waiata tangi e nga koeke o Ngati Tumatawera, i muri tata mai i te hu o Tarawera.

E pā ana tenei moteatea ki nga ahuatanga i muri mai i te pāhutanga o Tarawera, e kōrero ana tenei waiata mo te mamae me te hotu o te iwi mo nga whanau i wehe ki te po, mo te taiao i memeha ki te whenua.

E hotu ana te iwi mō te ngaro o te whenua. Ana koira te timatanga o te waiata “ E muri ahiahi kia noho iho i au”- “ Empty shadows fall, whilst here i do abide”. E korero hoki te waiata mō o matau tupuna koira ko Hinemoa e noho ana ki Motutawa.

Te Tukanga o te waiata takitahi

5

I te whakaako ahau
i te moteatea nei.
Ko taku rautaki kia
ako ia rarangi ia
rarangi, kia mau ki
te hirikapo. Anei
āku whitiata e
whakaatu i ia
rarangi kia pai hoki
te mau i nga kupu
o te mōteatea
katoa.

Kairangi

Te Wāhanga Ako: Toi Puoro
Te Paerewa: 92091
Te Maaka: 07

Te Tūmahi	He Pitopito Kōrero
Tuatahi	<p>I auaha te whakatakoto o ngā whakaaro, i mārama hoki te kite I te hononga o ngā āhukatanga toi pūoro ki te horopaki. I whai hononga, kua whai aronga, ā, kei te āhua kite I te whai hua o ngā āhukatanga toi pūoro kua tau tohua i roto i te horopaki o ngā mahi. I rangahau e te ākongā te tikanga o ngā āhukatanga toi pūoro i tautohua e ia.</p>